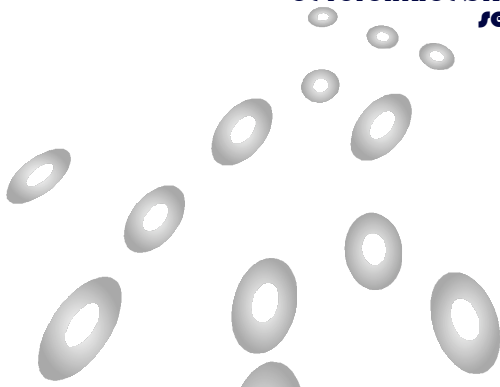

Poletter

et forenklet økonomisk system til bl.a udviklingshæmmede
set i en lidt større sammenhæng

Det ville være dejligt, hvis man kunne få overstået sådan et emne i en fart. Op på bordet med nogle enkle håndgrib og så af sted. Måske?

Jeg kan ikke finde ud af at gøre det kort og min undskyldning eller forklaring er, at poletssystemer, i de snart 25 år jeg har været med til den slags, altid har vist sig, sammenlignet med andre pædagogiske tiltag, at være mere komplicerede og udfordrende for personalet. Det er de, fordi de på trods af, at de lægger op til genkendelighed og rutiner for beboeren, absolut ikke kan administreres per rutine af personalet. Beboerens udbytte af poletsystemet står og falder med, at personalets diciplin er koblet med rigelig påhidsomhed.

Ydermere kan poletssystemer meget let komme til at handle om- og munde ud i personalefordomme, hvis man ikke forstår baggrunden/teorien herfor. Derfor vil jeg begynde med at beskrive, hvorledes jeg ser poletsystemernes værdi og funktion i en lidt større sammenhæng

Hvorfor kan poletsystemer være relevante for udviklingshæmmede?

For lige at give en indgangsvinkel til metoden kan man forestille sig, at en beboer i løbet af dagen/ugen/-måneden har nogle gøremål, hvor han/hun tjener et antal poletter, som vedkommende kan handle for i sin egen "hjemmebutik".

Allerede nu kan man fornemme, hvorledes det hurtigt kan blive kompliceret. Der findes ingen standarder for hvor ofte, hvor meget, hvad, hvor og hvornår.

Poletsystemer skal tilpasses den enkelte beboer eller bruger. De er og bør være, ligesom al anden pædagogik i forhold til udviklings-hæmmede, fuldstændig individuelle/personlige.

Når der ikke kan kompenseres for funktionsvanskelighederne, så er man handicappet - først da!

"Faktorer med indflydelse"

Hvis man ud fra en større synsvinkel skal søge efter faktorer, der er afgørende for, hvorledes den udviklingshæmmedes beboers liv former sig, kan man sandsynligvis finde svarene indenfor følgende områder:

- **Personens funktionsvanskeligheder (af nogle kaldet handicappet)**
- **Biformen**
- **Personerne der omgiver vedkommende**

Funktionsvanskelighederne.

Nogle af de karakteristiske funktionsvanskeligheder, som er relevante i denne sammenhæng, drejer sig om den begrænsede evne til at overskue, forstå årsager og sammenhænge og i det hele taget håndtere intellektuelle problemstillinger af en hvis kompleksitet.

Det vil bl.a. sige, for nu at gå lige til sagen, at mange udviklingshæmmede har svært ved at forstå omstændighederne omkring de penge, de har til rådighed. Det kan ske, at de ikke begriber sammenhængen mellem den løn de evt. får udbetalt og det arbejde, de har præsteret. Ligeledes kan det være svært at handle i butikker "fra egen pung", at spare op, at passe på penge o.s.v.

Med andre ord der er måske uorden i denne lille remse:

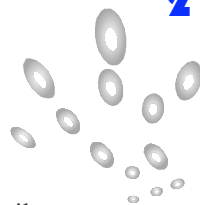
Jeg er, fordi jeg kan, fordi det jeg kan er nodvendigt/vigtigt og fordi jeg tjener penge på det, jeg kan.

Når man som hjælper/personale skal administrere et poletsystem for en beboer, er det ret afgørende, at man forstår og sympatiserer med ovenstående.

Det remsen beskriver er, at menneskers selvfølelse (og værdi i samfundet) i stor udstrækning hænger sammen med, at de får lov at virke med deres kompetencer, at det, de afstedkommer derigennem, har værdi og at dette statueres bl.a. igennem, at de får løn for det.

Filosofien og erfaringerne går ud på, at mennesker ikke kan undvære elementerne som beskrevet uden at få problemer med deres selvverd.

Hvis du mener, at menneskers/beboernes/dit eget selvverd og selvpfattelse udelukkende etableres og formes igennem interpersonelle relationer - så hold fingrene fra poletterne.

Bo-formen

I Danmark har vi ingen praksis, der tilser, at udviklingshæmmedes bostandard svarer til andre danskere og at den i øvrigt holder et vist niveau.

Modsat i Sverige, hvor principperne for et "fuldværdigt boende" (en fuldværdig bolig, som er almindelig svensk norm for boligens kvalitet) selvfølgelig også gælder, når man skal finde eller bygge hjem til udviklingshæmmede.

I Sverige betyder det, at alle udviklingshæmmede, uanset funktionsvanskelighedernes art og grad, hvis de ønsker det, kan bo i egen lejlighed.

I de bydele/kommuner, hvor jeg har undervist i de sidste 14 år (Eskilstuna, Halmstad, Varberg og Göteborg) bor de udviklingshæmmede typisk i små enheder af f. eks 5 lejligheder (en personalelejlighed og 4 beboerlejligheder) fysisk integrerede i "almindelige" boligbyggerier. Altså ingen enklaver, ingen bofællesskaber og i øvrigt ingen eller blot rudimentære fællesarealer.

Tvangssammenstuvning i bohuller.

Nu er det ikke fordi vi skal til at debattere boligformer i disse spalter, men lige præcis det faktum, at de fleste udviklingshæmmede i Danmark ikke har en fuldværdig bolig eller sagt på en anden måde "et godt og eget territorium"- hjem, tilføjer endnu et argument, når talen falder på poletssystemer.

Når man sammen med andre udviklingshæmmede, bliver flyttet ind i bofællesskaber med fællesarealer og "fællesaktiviteter", så er man blevet grupperet og diskrimineret i en grad, som få andre borgere ville finde sig i. Så er man i udgangspunktet ikke blevet accepteret som individ og ens basale rettigheder er blevet tilsidesat, hvordan det så end har ladet sig gøre.

Man bliver tvangssammenstuvet med mennesker man ikke har, og sjældent får, fornuftige relationer til, i miljøer der kræver så mange interpersonelle/ -sociale ressourcer, at selv de mest hardcore tv-linselus fra "Huset" eller lignende "JEG ER PÅ, OG LUKKET INDE - HURRA-TV" endda med udsigt til en milliard millioner, ville bukke under på nulkomma-fem og flygte skrigende ud - i fred.

Jeg har aldrig oplevet en beboer der syntes at have ejerskab i forhold til de såkaldte fælles-arealer og når så tilmed det territorium, der skulle forestille at være vedkommendes eget private er sølle, een dør (papdør) fra det udefrakommende vanvid og måske nærmest støvsuget for daglige overlevelsesopgaver, så er der ikke meget at "kalde sit eget" og føle- og tage ansvar for.

Nogen vil måske protestere, fordi de ved middagsmåltidet har spøgt med en "Oda", der kunne tage af bordet, vaske op og gøre rent, men almindelige erfaringer viser, at hvis man ikke behøver at tage vare på sig selv i forhold til de nære og daglige overlevelsesfunktioner, så skal man i hvert fald have andre alvorlige forpligtelser for ikke at "falde fra hinanden".

Poletsystemer kan bl.a bruges til at hjælpe beboeren til at værdsætte det at "passe på sig selv og sit territorium" i en sammenhæng, der desværre ofte ikke lægger op til det.

Det vil sige, at mange af de daglige/trivielle opgaver i en tilværelse og i et hjem (hvis man nu, som i Danmark, er tvunget til kan kalde et eller to værelser og et toilet for et hjem) som ikke virker umiddelbart nødvendige for en institutionaliseret udviklingshæmmet og som vedkommende ikke igennem sin opvækst og dermed følgende socialisering har lært "at sådan gør man bare", kan blive meningsfulde.

Dette skal ikke forstås således, at poletssystemer skal indskrænke sig til at omhandle "de daglige hjemlige sysler og ADL-færdighederne blot, at det kan være et godt og grundlæggende område at overveje.

Personalet

Man behøver ikke være professor i sociologi for at fornemme at antallet af personer i teamet, der omgiver en given beboer, har en væsentlig betydning for vedkommendes tilværelse.

Tommelfingerreglen/påstanden må lyde noget i denne retning:

Jo flere personer i personalegruppen, des "fat-tigere og langsommere" pædagogik og des større anledning for beboeren til at blive usikker, forvirret og hjælpeløs.

Jeg kan ikke forestille mig, at vi kan blive voldsomt uenige om ovenstående. Det er jo ikke blot et ræsonnement, der gælder for institutionaliserede udviklingshæmmede. Hvis du f.eks har prøvet at ligge på hospitalet, så kan du sandsynligvis udmærket genkende situationen.

Noget personale, skal der jo være - men mange er en rigtig dårlig ide.

Lad os nu sige, at man på et bosted, hvor man ikke arbejder med poletter, vil opmuntre og støtte en beboer i at varetage nogle opgaver. Dette foregår i de fleste tilfælde ved, at man verbalt og mimisk udtrykker sin påskyndelse. Man påkalder sig beboerens opmærksomhed, man smiler og siger: Det var godt, Henrik" - eller noget i den retning.

Problemet er, at denne påskyndelse kan have en go' effekt, når det er personale, som beboeren synes om og har respekt for, der udtrykker den og den stik modsatte virkning eller i bedste fald ingen virkning, hvis den kommer fra personale i bunden af vedkommendes hitliste.

Poletsystemer kan i en hvis udstrækning afhjælpe denne værdivariation/-forvirring i feed-back og øvrige omgang med beboerne, både hvad angår den enkelte medarbejder og personalegruppen som sådan.

Vi taler om personalets muligheder for, fra dag til dag, at være nærværende, motiverende og genkendelige og beboernes chance for bl.a. at have noget mere ud af at være sammen med forskelligt personale.

Vi må endelig ikke tage fejl. Uanset, at det rent praktisk kan komplicere arbejdet, så er det godt, at beboerne diskriminerer/gør- og oplever forskel i deres relationer med medarbejderne.

Sådan er det for alle mennesker. Personerne i vores netværk har forskellige værdi for os og tak for det.

At forestille sig, at udviklingshæmmede skulle have lige meget ud af at interagere med alt personale, er en alvorlig misforståelse og nedvurdering. Vi må gøre plads for, at beboerne, i så vid udstrækning som mulig kan diskriminere og dermed kvalificere deres relationer med omverdenen, i stedet for at sigte imod, at de som maskiner kan "betjenes" lige godt af alle.

Om poletssystemer og "livskvalitet".

Det begreb bliver man nok ikke færdig med lige med det samme, men måske kunne vi blive enige om, at de fleste danskere bruger en hel del tid og energi på at strukturere og planlægge deres forbrug. At bruge sin løn på noget udover de faste udgifter hører vel under rubrikken "velfærd" og er en brik i den mosaik der udgør vores livskvalitet.

Den udviklingshæmmedes mosaik har, i hvert fald udefra set, færre elementer end mange andre borgeres. De har sjældent stiftet egen familie og de forventninger, krav og ansvar der omgiver dem i deres dagligdag, giver nok ikke noget specielt kraftigt puf ud af sengen om morgenen.

Poletsystemer synes at være et udmærket redskab til at skabe mening med og sammenhæng i visse dele af den udviklingshæmmedes tilværelse. De er konkrete, her og nu, og kan indrettes, så de giver den enkelte håndgribelige tilbagemeldinger på vedkommendes tilstedeværelse og værdi i verden - måske et spørgsmål om lidt mere livskvalitet.

Et par løsevne kommentarer.

Når man i den bydel i Göteborg, hvor jeg underviser for tiden, spørger unge udviklingshæmmede, hvordan og hvor de vil bo, så er der ingen, der har lyst til at bo sammen med andre udviklingshæmmede.

Det finder jeg sådan set, der er meget logik i. Hvad der imod er vanskeligere at forstå, er, at de mennesker der tager sig for at undersøge- og spørge udviklingshæmmede i Danmark om deres bo-ønsker, ikke er mere opmærksomme på, at de kommende beboeres behov og ønsker er begrænset af det til enhver tid eksisterende udbud.

Med andre ord, og for at skære det helt ud i vandfast finér, så får vi, når vi spørger, de svar, der lige nu er mulige - ikke nødvendigvis noget billede af, hvad han/hun kunne have lyst til - hvis der ellers var noget mere og andet at få 'øje på'.

"Du kan vælge imellem to retter, hvad vil du ha', frikadeller eller frikadeller?"

Noget andet, der lige falder mig ind, a pro pos "boliger", er, hvorledes udviklingshæmmede og vold ofte er blevet og bliver nævnt i samme åndedrag. Man har nærmest indtryk af, at det pædagogiske arbejde i vid udstrækning er ensbetydende med at være god til at forholde sig til såkaldt voldelige beboere. Noget der i øvrigt, desværre, ser ud til at smitte kraftigt af, på den måde man bygger og indretter til udviklingshæmmede.

For en ordens skyld skal det nævnes, at der ikke er noget i deres typiske funktionsvanskeligheder, der lægger op til, at udviklingshæmmede skulle være mere voldelige end andre danskere. Derimod har de, sammenlignet med såkaldt normalt fungerende, relativt sværere ved at forstå og bearbejde deres egen situation, hvorved de lettere bliver ofre for uklarhed og pres fra omverdenen. Voldsomheder er hos udviklingshæmmede, ligesom hos andre danskere, mestendels en desparations-reaktion.

Problemet er, at medens man ofte kan bevidstgøre en intellektuelt bedre fungerende person og dermed åbne mulighed for at ændre adfærden ("du kan gå - i stedet for at slå - eller du kan lade dig skille o.s.v.") så sidder en udviklingshæmmed person anderledes fast i sit handlemønster - måske endda ubevidst understøttet af personalets forventninger.

Næh, lad mig og et par af læserne flytte ind under den slags betingelser - så skal i se vold. Og det stopper nok ikke ved potteplanter og ørefigner.

"Kogebogen"

Inden vi går i gang, vil jeg lige minde dig om, at du ikke kan kalkere et poletsystem fra den ene beboer til den anden. Ja, det kan du selvfølgelig godt gøre, men så går både beboeren og du glip af det udbytte, der er forbundet med det helt centrale i poletsystemer, nemlig, at de kan og skal afspejle det individuelle.

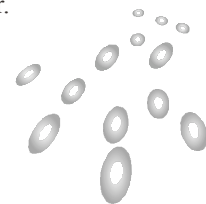
Læg også mærke til, at poletsystemer skal "ramme" beboerens lyst, glæde, positive forventninger og stolthed. Så selvom, og nu bliver det tricky, de bygger på rutiner, så må de f.eks aldrig blive kedelige.

1. Aktiviteten/jobbet/arbejdet

Find et antal "gode" aktiviteter/jobs/pligter som beboeren skal bestyre i løbet af dagen/ugen.

Et "godt" job er kendetegnet ved, at det er nødvendigt og at beboerens rolle er meget klar således, at det reelt er vedkommende, der udfører opgaven og ikke personalet. Det skal være lysende klart, hvad poletterne bliver udbetalt for.

Derudover er opgaven/jobbet inde i beboerens program, altså ikke noget personale skal finde på, når der nu er tid. Opgaven starter et sted på dagen der er genkendeligt for vedkommende og har en klar afslutning med et håndgribeligt resultat/produkt.

Eks.: I poletsammenhæng er det dermed mere reelt at tjene på at rede sin seng, sætte glas på plads i skabet eller handle en liter mælk i nærbutikken, end det er at lægge et puslespil eller trille en tur på en hest.

2. Forstærkningen/belønningen/naturaliet

Hver gang en opgave er udført, skal den belønnes/-forstærkes, typisk med noget der kan nydes i en fart. Ikke blot fordi beboeren skal have en positiv tilbagemelding på sin indsats, men fordi vedkommende og personalet skal vænne sig til, at udført arbejde følges af løn.

“Lønnen” skal selvfølgelig parres med ord og mimik der svarer hertil, men må ikke overdøves af rosen eller “smilet”.

Jeg synes, det er en go’ ide hen ad vejen, i feedbacket til beboeren/brugeren at indføre begreber som “tjent”, “arbejde/job” og “købe” for at understrege, at det ikke er noget vedkommende får (får foræret).

Som i alle andre “nye” sammenhænge, er det godt, hvis det er nogle, evt. een, af de “sikre” personaler, der styrer det, gerne koncentreret med samme lærer i nogle dage. Denne arbejdsform giver personalet mulighed for hurtigt at lære fra sig og opdage evt. nødvendige korrektioner.

Eks.: I Sverige oplevede jeg for nylig et poletssystem hvor beboeren tilsyneladende havde gået alt for længe i denne fase og var blevet dødtæt af naturalierne. Det var ikke trukket ud, hvis man havde været lidt færre involverede.

Visse beboere vil synes bedre om at gå direkte til poletterne, så at sige springe indledningen over.

3. Poletten

Når beboeren har vænnet til, at der falder løn for udført arbejde, bliver der udbetalt en polet i stedet for naturalier. Alt efter hvor meget vedkommende forstår, vil han/hun så kunne købe de sædvanlige, typisk spise- eller drikkelige forstærkere, enten umiddelbart på stedet eller efter en kort tur hen til butikken.

Hvad kan man justere på?

- Antal af jobs per dag
- Tiden der går fra at poletten er tjent - til den kan bruges
- Antallet af poletter man tjener på et job
- Antallet af poletter man skal bruge for at kunne købe
- Antal og art af “varer” i butikken
- Priserne på varerne
- Antal af varer der kan købes per indkøbstur

Det var vist det hele. Hermed være vist, at der er mange måder hvorpå, man kan tilpasse et poletsystem.

Overvejelserne går ofte på, om ikke det er for svært for den og den. Poletsystemer kan være udfordrende og interessante for selv de bedst fungerende, der har et “almindeligt” økonomisk system ved siden

af. Det kan forstås af personer med ringere forudsætninger, fordi det f. eks. kan dreje sig om at “handle” umiddelbart efter hvert job.

Men du bliver nødt til at gå på opdagelse!

3. Butikken

Når vi er kommet forbi det punkt, hvor personalet har “guffen” med i baglommen og beboeren har købt på stedet - d.v.s. umiddelbart efter at han/hun har udført jobbet og tjent sin polet/ter, så begynder det for alvor at blive spændende. Nu skal vi nemlig hen til butikken.

Måske er der kun een vare i butikken til at begynde med og måske koster den kun een polet, men jævnfør ovenstående “justeringsmuligheder” så åbner der sig nu en mængde superinteressante perspektiver.

Hvad skal der egentlig være på hylderne? I gamle dage var det jo så nemt: “kaffe”!

Den går ikke længere. Man kan tilegne sig/få de behov man kan få øje på og fat i. Bare spørg i Brugsen.

Hver uge viser der sig et nyt surmælksprodukt, en eksotisk frugt, en dåse med noget fra Frankrig, et rengøringsmiddel uden hænder, en større brandbil til lille Jokum, en mindre telefon til Mor, et stykke chokolade med sprut i, noget sprut med chokolade i o.s.v.

Hvis vi ser 5-10 år tilbage i vores liv, så havde vi ingen forestilling om, hvad vi går og “elsker” nu for tiden.

Der var ingen der anede, at det skulle være interessant med et udekøkken, at iPoden var et must for datteren eller at chokolade med 85% kakao var til at spise.

Under forudsætning af, at vi taler om en beboer, der kan begribe en butik, så skal vi have en mellemstor Kvikvickly i baghovedet. Ikke sådan at forstå, at den skal have 40000 varenumre, men noget af det, der altid kan/skal bruges og med jævne mellemrum - noget nyt.

Det er også uhyre spændende at sætte nogle af de daglige “foræringer” til salg. Hvis beboeren kan købe sin kaffe og kage i dagligstuen - vil han så? Hvis der skal betales for lørdagsslikket, er det så overhovedet interessant.

Hvis hyggestunden med personalet koster 3 poletter, vil han så hellere købe 3 macipanmus til een polet stk.

Alle de cd’er, som han er så vild med og får så mange af, hvordan går det med dem, hvis der skal betales?

4. Opsparing, praktisk indretning og økonomi.

Butikken ligger for det meste bedst i personaleterritoriet. Det er godt nok beboerens private butik (lad være med at lave fællesbutik for flere beboere) men det er ikke han/hendes ejendom.

Hvis ikke beboeren kan se butikken, så kunne det måske være relevant at have billeder af varerne i sin lejlighed (hovsa, jeg mente på sit værelse) så at hun kan vindueshoppe.

At lære noget “med små skridt” betyder ikke, at det behøver at gå langsomt.

Mange beboere kan ikke tælle og dermed vide hvad de evt. har i pungen, men til gengæld kan de måske matche. Findes der således et antal kroge eller markeringer ud for hver vare, så kan man ved at hænge poletterne op eller lægge dem på markeringerne "tælle"/regne ud, om man har råd eller hvor meget der evt. mangler før man har råd.

Det vil sige at vi måske kan nå forbi det punkt hvor beboeren plejer at række pungen til personalet eller hvor vedkommende altid betaler med en 100 kr. seddel.

I det øjeblik beboeren går fra endt arbejde og hen til butikken med en polet i hånden, har hun taget det første skridt i en opsparing. Der er nu en tidsmæssig forskydning mellem udbetaling af løn og køb. Et godt kneb, hvis man vil hjælpe beboeren til at kunne spare op, er, at der altid samtidig er noget at købe. Start f. eks med, at opsparingen kun skal vare dagen ud.

Visualiser opsparingen: "Når poletterne ligger op til den røde streg i plasttrøret, kan du købe din CD".

Poletsystemet og herunder "opsparingen" er bl.a. interessant fordi det kraftigt øger mulighederne for, at beboeren kan kontrollere større dele af sit forbrug, og have tillid til, at det vedkommende bryder sig om også er til at få fat i. Ingen plagen, ingen mere eller mindre generøse personaler.

Eks.: "Hvis du ønsker dig den mobiltelefon, den kage - chokolademælk eller kaffe eller gerne vil til koncert eller på café, så ved du, hvad du skal gøre, for at det bliver til noget og du kan stole på, at det lader sig gøre".

Er der noget der kan gå galt.

Ja, mon ikke! Først og fremmest må poletsystemet ikke blive kedeligt og/eller upålideligt. Som sagt, kobler poletsystemer meget stærkt til personens lyst og hvis butikken bliver uinteressant, så forsvinder meningen med det hele. Vær opmærksom på, at der er een i personalegruppen, der er ansvarlig for beboerens poletsystem og som har til opgave at holde øje med alle facetter af systemet incl. hvad der er på hylderne.

Lige et par stikord til fejlkilder:

Hvis personalet ikke kan få øje på de større perspektiver i poletsystemer og f.eks finder, at det er mærkeligt, at beboeren skal ha løn for trivielle opgaver, så saboterer det selvfølgelig systemet ret hurtigt.

Personalet begynder at blande sig i handlen: "Skal du ikke have ... det er så længe siden ...nu har du købt lakrids hele ugen, skal du ikke...o.s.v.

Ligeledes kan der måske melde sig den tanke, når nu beboeren har poletter på lommen, om vedkommende skulle kunne miste nogen (bøde) ifald arbejdet ikke blev gjort.

GLEM DET!

Det mindste, der er at sige om at straffe i det hele taget, er, at det er meget ineffektiv/dårlig pædagogik. Mere afgørende er, at det af etiske grunde slet ikke burde indgå i et "pædagogisk repertoire". Det er uskønt og fejlt at påføre de personer, som vi får penge for at hjælpe, ubehag, dårlig samvittighed eller tab. I stedet var det på sin plads at erkende den personalehjælpeløshed, der ofte ligger bag en straffende adfærd, enten tage det specifikke job ud af programmet, motivere bedre, give mere hjælp e.lign.

Poletsystemer handler om:

at blive klogere på beboerens behov og hjælpe vedkommende til at få en større og mere varieret behovsstruktur samt bedre kontrol over sin behovstilfredsstillelse/sit forbrug. Mere glæde og livslyst.

at skabe en forståelig sammenhæng mellem arbejde/indsats, løn og forbrug/køb

at give beboeren lyst til at fokusere, yde og anstrenge sig

at skabe strukturer for personalet, der hjælper dem til at opføre sig behersket og respektfuldt som hjælpere og være motiverende og genkendelige for beboeren

"And I didn't promise you a rose garden"

*Per Ankjær
august 05*